

Výskumné otázky úvodného glyfu Iniciačnej série ako súčasť mayského kalendára – funkcia a rozbor znakovnej časti patrón

NIKOL QUARDOVÁ

Katedra porovnávacej religionistiky, Filozofická fakulta
Univerzity Komenského v Bratislave

The main topic of this article is the Initial Series Introductory Glyph, the so-called ISIG. This compound glyph underwent its last revision more than 50 years ago. This work aims to profile the research questions that this glyph brings - from epigraphic analysis of the glyph, function, connection to calendar cycles to possible interpretations of meaning. The premise of my study is that in-depth visual analysis, classification according to several criteria, will bring new clues, explanations of the possible functioning of this glyph also in connection with calendar cycles. The hypothesis also includes examining the connection of this glyph with the agrarian function of the calendar and new interpretations of its function, such as the so-called patron.

Keywords: ISIG, Maya calendrical system, Calendar Round, Long Count, Initial Series, Supplementary Series, Patron

Mayské kalendáre

Mayské kalendárne systémy boli zložité a pracovali na vzájom súbežne a zároveň nezávisle. Mayovia ponímali čas cyklicky, čo bolo významné aj pre ich vieru a náboženstvo, no zároveň mali aj lineárny kalendár v podobe dlhého počtu (Rice 2007: 31).

Mayské texty boli z veľkej časti tvorené kalendárnymi údajmi. Spôsob zápisu a tiež výber konkrétnych kalendárnych cyklov, ktoré boli zaznamenané závisel najmä od materiálu. Na keramike sa s dátumovými sekvenciami stretávame výnimočne. Uvádžam známe príklady obsahujúce Iniciačnú sériu: Uaxactunská váza, K1440, K1457, Oxkintok váza a Komkom váza z Baking

Pot (Obrázok 1; Helmke et al. 2018: 23). Uvedené príklady sú ale výnimkou medzi ostatnými zachovanými keramickými predmetmi. Naopak, na stélach a kamených monumentoch nachádzame väčšinou historické a dynastické údaje, ktoré takmer vždy uvádzajú kalendárne údaje (Kettunen-Helmke 2020: 30).¹ Ich súčasťou býva Iniciačná séria, ktorá obsahuje vo väčšine prípadov práve skúmaný ISIG.

Zachované mayské kódexy² slúžili najmä na rituálne a náboženské úkony, ktoré sa spájali s veľmi špecifickými časovými úsekmi (Kettunen – Helmke 2020: 37). V kódexoch sú zapísané mnohé dátumy, no väčšina z nich je tvorená dištančnými číslami, prípadne kalen-

1 Pre viac informácií pozri aj kapitolu Sources of Hieroglyphic Texts v Thompson 1950.

2 Kódex je ustálený názov pre pôvodné mayské knihy. Zachovali sa 3 exempláre, a to Drážďanský, Madridský a Parížsky. O štvrtom možnom kódexe, Grolier, prebiehajú debaty o jeho autenticite. Pre viac informácií pozri: Love 2017, Coe et al. 2015.

Obrázok 1. ISIG v texte z Komkom vázy (Autor Christophe Helmke).

▷ Obrázok 2. Úvodný glyf a dlhý počet na strane 62 v Drážďanskom kódexe (Autor Villacorta-Villacorta 1933).

dárnym kruhom. ISIG sa tam nachádza iba výnimočne v nie typickej podobe, aj to iba v Drážďanskom kódexe. (Obrázok 2)

Matematika

Dôležitou poznámkou pred opisom fungovania kalendára, je stručný popis matematického systému. Mayská matematika bola založená na dvadsiatkovej sústave. Rátanie prebiehalo od 0 – 19. Na zapisovanie vyšších celkov používali tzv. pozičný systém. Ten sa od nášho líšil zápisom dvadsiatkových násobkov v riadkoch nad sebou, teda pribúdajúci celok tvoril nový, horný riadok zápisu (Kostičova 2018: 210). Rovnako postupovali aj pri zapisovaní kalendárnych údajov. Výnimku tvoril koeficient celku *haab*³. Namiesto násobku dvadsiatkou použili osemnásťnásobok dvadsiatky, teda namiesto $20 \times 20 = 400$ zvolili $18 \times 20 = 360$. Tým sa dostali bližšie k číslu 365, počtu dní solárneho roka (Kettunen – Helmke 2020: 47).

Iniciačná séria

V Iniciačnej sérii nachádzame hneď niekoľko kalendárnych údajov. Prvým glyfom je úvodný glyf Iniciačnej série (Initial Series Introductory Glyph, skrátene ISIG).

Za ním nasleduje dlhý počet a kalendárny kruh (Montgomery 2002: 64-65).

Dlhý počet

Dlhý počet je založený na lineárnom počítaní dní od mýtického vzniku sveta, datovanému ku dňu 13. augusta 3114 p.n.l.⁴, alebo tiež 13.0.0.0.0, 4 Ajaw, 8 K'umk'u mayského zápisu. Počet dní ktorý prešiel medzi uvedeným dátumom a dátumom popisovanej situácie na zdroji sa presne sčítal a zapísal pomocou pozičného systému do kalendárnych celkov. Týchto cyklov je klasicky uvedených päť (Kettunen – Helmke 2020: 49-50), niekedy ale nachádzame vyznačené aj vyššie cykly⁵. Takýto prípad nazývame veľký dlhý počet (Stuart 2010a). Tieto ďalšie úrovne fungujú na rovnakom princípe ako klasických 5 cyklov.

Kalendárny kruh

Kalendárny kruh tvoria ďalšie dva kalendáre, *tzolk'in* a *haab*. Oba fungujú cyklicky, samostatne, majú rozdielne počty dní a aj iný algoritmus. Zvyknú sa však udávať spolu a tak vytvárajú zvláštny 52 ročný cyklus opakujúcich sa dvoj-dátumov (Kettunen – Helmke 2020: 49).

Tzolk'in a haab

Tzolk'in má 260 dní, ktoré získava kombináciou 20 znakov s 13 číslami. *Haab* je založený na solárnom roku. Má 365 dní, ktoré sú rozdelené do 18 mesiacov, pričom každý má 20 dní. K týmto 18 klasickým mesiacom sa na konci pridáva 5 dní (Kettunen – Helmke 2020: 49). Práve mesiace *haab* boli identifikované ako určujúce pre zmenu patróna vo vnútri ISIG.

ISIG – základná analýza

Úvodný glyf Iniciačnej série je zložený glyf, ktorý tvorí štyri až päť častí. Tvoria ho slabiky aj logogramy a jeho čítanie nie je dodnes potvrdené (Helmke et. al 2018: 23). ISIG pozostáva z dvoch častí – slabík a logogramov. Superfix je tvorený slabikou *tzi*, ktorá však môže mať tiež hodnotu logogramu TZIK (Mora-Marín 2003: 223), teda glyf známy ako T124. Je to pomerne fixná časť úvodného glyfu. Nachádzame ale výnimky, kedy absentuje aj táto časť, napr. Bruselská stéla – chýba slabika *tzi*. Slabika *ka*, ktorá sa nachádza po oboch stranách glyf-bloku, teda ako prefix a postfix, je stabilnou súčasťou glyfu až od roku 521 n.l., dovtedy ju v tomto glyfe ne-

³ *Haab* je názov v klasickej mayčine pre tun v novej ortografii (Kettunen – Helmke 2020: 55).

⁴ Prepočet založený na GMT (Goodman-Martínez-Thompson).

⁵ Napríklad stéla 1 a 5 z Cobá, pre viac informácií pozri: Stuart 2010a, 2010b.

Obrázok 3. Hieroglyf pas (Autor Harri Kettunen).

časti rovnaké, v podobe bodiek, niekedy sú bočné dve časti v podobe háčikov, alebo sú skrútené. Časťou, ktorá sa pravidelne mení a nemá jednotnú vizuálnu podobu je centrálny glyf, tzv. patrón⁷.

Spôsob čítania je klasický, no dodnes nie sú jednotlivé časti glyfu jednoznačne pomenované a zaradené, preto je epigrafická analýza tiež istou výzvou budúcich výskumov. Transliterácia tohto glyfu zvyčajne vyzerá nasledovne: *tzi-ka HAAB-? / TZIK-ka HAAB-?*. Transkripcia je teda *tzik haab*. Preklad tohto glyfu je skôr na báze predpokladu a zvykne sa uvádzať ako „počítanie rokov“. Do transkripcie, transliterácie a aj prekladu sa však nedostáva najzaujímavejšia súčasť tohto glyfu – patrón.

Patróni ISIG

Beyer-Thompsonovo zaradenie

Centrálnu časť zloženého úvodného glyfu tvorí tzv. patrón. Patrón môže mať glyfickú, znakovú podobu, plnofigurálnu podobu alebo byť zobrazený ako hlavový variant. Predpokladáme jeho prepojenosť na dátum Iniciačnej série, konkrétne cyklus *haab*, teda 365 dňový rok. Pestrosť a nejednotnosť vyobrazených patrónov neľahčuje ich priradenie k jednotlivým časovým celkom. Jedným z prvých, kto toto prepojenie popísal bol H. Beyer. Tejto problematike venoval pomerne rozsiahlu štúdiu. Vykonal v nej základné triedenie glyfov ISIG podľa mesiacov Haabu do osemnástich sekcií. Vo svojom diele zatriedil 76 patrónov k jednotlivým mesiacom a popísal ich grafickú podobu. Uvádzal tiež celý dátum dlhého počtu spolu s kalendárnym kruhom (Beyer 1931: 107). Zároveň sa snažil o zadefinovanie

nosných prvkov patrónov. Pre jednotlivé mesiace zosumarizoval základné charakteristiky „symbolov“, ktoré sa v glyfoch menia. Zameral sa aj na detaily, ktoré pri jednotlivých príkladoch podrobne opísal. Zaujímavé je, že podobne ako jeho nasledovníci, aj v Beyerovej práci nachádzame veľké rozdiely v počtoch príkladov pre jednotlivé mesiace. Ako príklady uvediem mesiac Sotz s ôsmimi nájdenými glyfmi, mesiac Yaxk'in s deviatimi glyfmi, mesiac Mak s tromi glyfmi a mesiac Xul s jedným glyfom (Beyer 1931). V priemere Beyer našiel 4,2 glyfu na jeden mesiac, najviac príkladov uvádza pre mesiac Yaxk'in a najmenej pre mesiac Xul. Beyer predpokladá, že aj mesiac Wayeb mal svoj *Indicator*⁸, vychádza pritom z faktu, že tento mesiac má len 5 dní, preto je ťažké nájsť práve taký dátum (Beyer 1931: 107)

Môžeme si teda všimnúť, že už v jeho práci sú jasne badateľné prvé nejasnosti ohľadom patrónov, a to nepomer medzi počtom priradených patrónov k jednotlivým mesiacom. Zatiaľ čo niektoré mesiace mali 8-9 presvedčivých príkladov, napriek Beyerovej snahe, mesiac Xul bol zdokladovaný jedným príkladom, a to bez jasných známk nosných prvkov daného patróna.

Druhým problémom, ktorý z práce vyplynul, bola nejednotnosť niektorých patrónov v rámci jedného mesiaca. Beyer to vysvetlil tým, že jeden mesiac môže mať viac glyfických podôb. Napr. mesiac Sek môže byť reprezentovaný glyfom *chan* (obloha) a tiež glyfom *kab* (zem). Beyer sa to pokúšal vysvetliť tým, že oba znaky majú v skutočnosti podobný význam, a to „deň“. Vychádzal pritom z rozboru glyfu *pas* (úsvit)⁹, ktorý ale nesprávne interpretoval ako zložený symbol s významovou hodnotou práve dňa (Obrázok 3; Beyer 1931: 102).

Beyerovu prácu neskôr rozvinul John Eric S. Thompson. V jeho diele *Maya Hieroglyphic Writing* je zdokumentované zatiaľ posledné triedenie týchto glyfov. Thompson opäť roztriedil patrónov do jednotlivých mesiacov a popísal ich charakteristické prvky. Spomína tu, že jednotlivé mesiace môžu mať viacero variantov patrónov, ktorý sa môžu graficky líšiť. To, že ide o božských patrónov mesiacov je podľa neho nepopierateľné. Svoje tvrdenie podložil príkladom zo stredného Mexika, kde bolo medzi Aztékmi zvykom vykonať každý mesiac oslavný rituál na počesť boha, ktorý sa následne stal symbolom mesiaca (Thompson 1950: 105).

Thompson vo svojej práci zatriedil 94 patrónov, pri troch z nich uvádza mesiac s otáznikom. V priemere nachádza 5,2 príkladov pre jeden mesiac. Najviac príkladov uvádza desať pre mesiac Yax, najmenej jeden pre

6 Pre viac info o tomto prvku pozri: Grube 1987.

7 Viac o tomto prvku v časti Patróni ISIG.

8 Slovom „Indicator“ Beyer vo svojej práci nazýva patrónov ISIG.

9 Pre viac informácií pozri: Montgomery 2002: 116.

mesiac Xul¹⁰. Najčastejšie uvádza 6 príkladov pre jeden mesiac. V jeho analýze si môžeme opäť všimnúť nejednotnosť patrónov pri niektorých mesiacoch. Napr. mesiac Mol je v Thompsonovom katalógu prezentovaný v niekoľkých veľmi odlišných verziách. Mesiac Sek je, rovnako ako v Beyerovej práci, prezentovaný opozitnými glyfmi – *chan* a *kab* (Thompson 1950: Fig. 22-23). Je to jediný mesiac, ktorého vyobrazenia patrónov by mali doslova dualistický charakter. Mesiac Xul zostáva jasne neidentifikovaný, keďže jeden príklad nemôžeme považovať za presvedčivý pre preukázanie charakteristických atribútov.

Beyer aj Thompson vo svojich dielach spísali charakteristiky jednotlivých patrónov. Ich opisy boli skôr stručné. Beyer ponúkol aj záverečné zhrnutie v podobe pár slovných opisov. V nasledujúcej tabuľke ponúkam prehľad ich popisov, ktoré sú spolu s obrazovou prílohou dodnes pomôckou pre zatriedovanie ISIG pri epigrafickej analýze. Dovolím si však tvrdiť, že toto roztriedenie nie je také jednoznačné a potrebovalo by revíziu. Už v samotných popisoch Beyera a Thompsona nachádzame isté rozkoly. Portfólio nájdených monumentov sa výrazne zvýšilo, zdrojov na analýzu je oveľa viac. Kontrolou a novým spracovaním by mali prejsť nie

len samotný patróni, ale aj nasledujúce kalendárne údaje, ktoré potvrdia (prípadne vyvrátia) príslušnosť k mesiacu *haab*, rovnako ako časovo a priestorovo zariadenia daný nápis. Je tu priestor na diskusiu o možných odchýlkach, ktoré v nejednotnom tvare nachádzame. Mohlo by ísť o priestorové a časové odchýlky, ktoré spôsobovali posuny v kalendári v konkrétnych lokalitách. Dôležité je zistiť súvislosť medzi tými patrónmi, ktorí vykazujú známky nepresnosti v zatriedení. Zameranie na detaily, v podobe glyfického/figurálneho/hlavového variantu zobrazenia, aký bol kľúč v ich použití a výskytu, tiež prítomnosť ostatných častí zloženého úvodného glyfu, prípadne ich absencie. To všetko môže viesť k „návodu“, ako presne ISIG fungoval a prezradiť nám viac o algoritme striedania sa patrónov, ako aj o ich skutočnom význame v plnej jeho hĺbke. Dnešné epigrafické a ikonografické znalosti by zatiaľ poslednú štúdiu zameranú na túto problematiku, z roku 1950, isto posunuli o kus ďalej a ponúkli nové možné interpretácie symboliky patrónov, prípadne aj ich pravdepodobného čítania.

Otázkou je, na akom základe boli patróni ustanovení? Aký je ich symbolický význam? Prečo bol ten ktorý konkrétny patrón zvolený pre daný mesiac? Spája

Tabuľka 1

Názvy mesiacov <i>haab</i>	Beyer	Thompson
Pop	Jaguar	Jaguar
Wo	God of Number Seven	Jaguar god of the underworld
Sip	Serpent Head with bent snout	Head of a monster, whose snout turns upward and backward to form a fret design
Sotz'	Serpent Head with hair tufts	Mythical Xoc fish
Sek	Day symbol (<i>chan</i> and <i>kab</i>)	Sky symbol/Caban sign, which represents the earth
Xul	Peculiar Human Head	? <i>head of a youthful deity</i>
Yaxk'in	Sun	Old sun god
Mol	Peculiar Human Head	Aged god D
Ch'en	Moon	Moon
Yax	Planet Venus	Venus
Sak	Toad	Frog deity
Kej	Burning Wood Bundle	Sky symbol with St. Andrew's cross, sometimes as the headdress of the earth monster
Mak	Ik	Head of a deity/Ik
K'ank'in	Double Arch	doubled arch/fantastic monster
Muwan	Human Head with prefix	Head from youth to old age, maybe Muwan bird
Pax	Solar Diety with Symbol for Lower Jaw	Night sun with a jade symbol
K'ayab	Goddess of Number One	Young moon, earth and maize deity
Kumk'u	Serpent Head with posterior Ornament	Head of a monster, maybe Imix crocodile

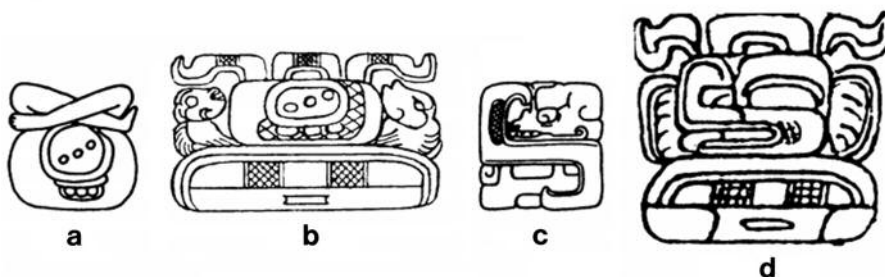
10 Xul bol problematický pre zatriedovanie už v práci Beyera, ktorý pri ňom rovnako uvádza iba jeden príklad.

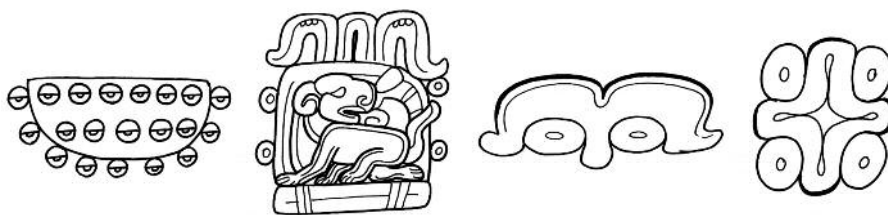
Obrázok 4. Znak T225 na strane 45, Drážďanský kódex (Fotografia SLUB Dresden).

ho s daným mesiacom funkcia, charakteristika, agrárny kult, či praktický význam? Komu a načo by patróni mohli slúžiť?

Jednou z možných odpovedí je, že patróni mali aj praktický význam. Boli súčasťou úvodného glyfu, ktorý bol často zdobený a nadštandardne veľký. Konzervatívny názor je ten, že veľkosť a umiestnenie tohto glyfu má čitateľovi pomôcť zorientovať sa v texte, určiť jeho začiatok (Montgomery 2002: 65). Patrón mohol ale slúžiť aj hlbším významom. Napr. ako vizuálna pomôcka, pre lepšie časové zatriedenie povinností počas roka. Niesť v sebe odkaz daného mesiaca. Prirovnať by sa to dalo až k obrazovej podobe pranostiky, ktorá ľuďom radila, čo je v danom období vhodné vykonať. Patrón mohol zobrazovať „patróna“ ako predstaviteľa časového celku, agrárneho cyklu, ktorý zodpovedá za vykonanie príslušných povinností počas poľnohospodárskeho roka. Táto hypotéza vyžaduje overenie pomocou napojenia cyklov agrárneho roka na patrónov. Na hlbší výskum je nutné overiť algoritmus striedania patrónov, ich zaradenie ku fázam roka v príslušnom časovom období a následné hľadanie spojitostí, možno aj na úrovni mytologických prepojení bohov/symbolov/zvierat s činnosťami spájajúcimi sa s poľnohospodárstvom a dôležitými plodinami. Možnými výsledkami by mohlo byť zistenie, že v konkrétnom období sa pomocou

Obrázok 5. a) Glyf X4, b) ISIG pre mesiac Ch'en c) Glyf X4a, d) ISIG pre mesiac Sip (Autor Linden 1986: 133).

Obrázok 6. Vyobrazenia hviezd alebo astronomických konštelácií, a) v strednom Mexiku b) oltár 12, Takalik Abaj, c) a d) mayské verzie (Autor Aldana 2007: 72).

patróna pripomínal čas výsadby istých typov plodín, či sa napr. v období sucha privolával patrón, ktorý mal zabezpečiť dážď. Tieto hypotézy sú samozrejme zatiaľ nepotvrdené a vyžadujú ďalší výskum, ktorý podrobí čo najväčšie spektrum doteraz nájdených ISIG hĺbkovej analýze a zameria sa na vytváranie súvislostí v ich používaní.

Pri hľadaní odpovedí sa treba tiež zamerať na pôvod tohto glyfu a jeho prvotnú funkciu. Zaujímavou výskumnou otázkou je prerod ISIG – pôvodná kalendárna funkcia, ktorá plnohodnotne zastupovala zápis mesiaca *haab* a jeho následné používanie v kombinácii s *haabom*. Bol teda patrón pôvodnou súčasťou glyfu, alebo sa zmenila funkcia tohto znaku, keď sa zápis kalendárneho údaju *haabu* stal pevnou súčasťou Iniciačnej série?

Patróni a doplnková séria

Podobnosť niektorých patrónov s tvarom glyfov X z lunárnej série by podľa Lindena (1986: 133) nemala byť náhodná. Konkrétne sa jedná o mesiace Sip a Ch'en.

Patrón mesiaca Sip by mal pripomínať príšeru so zahnutým nosom dohora (T225). S týmto glyfom sa stretávame napr. v Drážďanskom kódexe, D.43-45, D.68. (Obrázok 4) Význam ani čítanie tohto glyfu nie sú dodnes jasné. Môže ísť o mytologické zviera alebo o symbol spájaný s astronomickým objektom, konkrétne

Obrázok 7. Iniciačný glyf na strane 62, Drážďanský kódex (Fotografia SLUB Dresden).

s Marsom. Na takmer všetkých zmienených stranách (okrem strany 43) v Drážďanskom kódexe je okrem glyfickej podoby prítomný tento symbol aj v ikonografickej verzii. Na stranách D.44-45 má podobu zvierťa s hlavou tohto monštra. Telo tejto bytosti sa podobá na pekari. Bytosť visí z nebeského pásu. Z obsahu textu nad ním vieme, že by malo ísť o meteorologické predikcie v rámci almanachov. Podobne vyzerajúci symbol popisuje Linden ako glyf X4a (Linden 1986: 133). Grube opisuje tento znak ako súčasť glyfu X-ii. Jedná sa o znak, ktorý opísal ako „*The principal sign is a square nosed skeletal serpent*“ (Grube 2018).

Patrón mesiaca Ch'en je glyf Mesiaca (T683). Tento znak nachádzame ako súčasť glyfu X4. Vtedy sa na ňom však vyskytuje ešte ďalší znak, ktorý sa dá opísať ako zobrazenie prekrížených nôh (T701). (Obrázok 5)

Linden predpokladá, že podobnosť týchto glyfov X4 a znakov patrónov je založená na protikladnosti, dualizme. Keďže glyfy X sú súčasťou lunárnej série a ISIG sa spája s cyklom slnečného roka *haab* (Linden 1986: 133).

Linden nie je jediný, kto vidí istú súvislosť medzi úvodným glyfom, resp. jeho kalendárnou hodnotou znamenávajúcou obdobie solárneho roku, a lunárnou sériou. Aldana vo svojej práci podrobne rozoberá oltár 12 z Takalik Abaj, na ktorom sa nachádza 18 úvodných glyfov. Tieto úvodné glyfy sú zdobené 4 bodkami. (Obrázok 6) Aldana si všimla vizuálnu podobnosť medzi týmito bodkami a vyobrazením oblohy s hviezdami z Codex Mendoza. Tiež poukazuje na podobnosť s bodkami, ktoré nachádzame ako súčasť glyfu *Ek*, teda hviezda/Venuša. Je teda možné, že bodky použité na 18 úvodných glyfoch odkazujú na hviezdy, alebo astronomické konštelácie. Úvodné glyfy na oltári 12 sa nachádzajú po vonkajšom obvode, na vrchu oltára nachádzame ďalšie

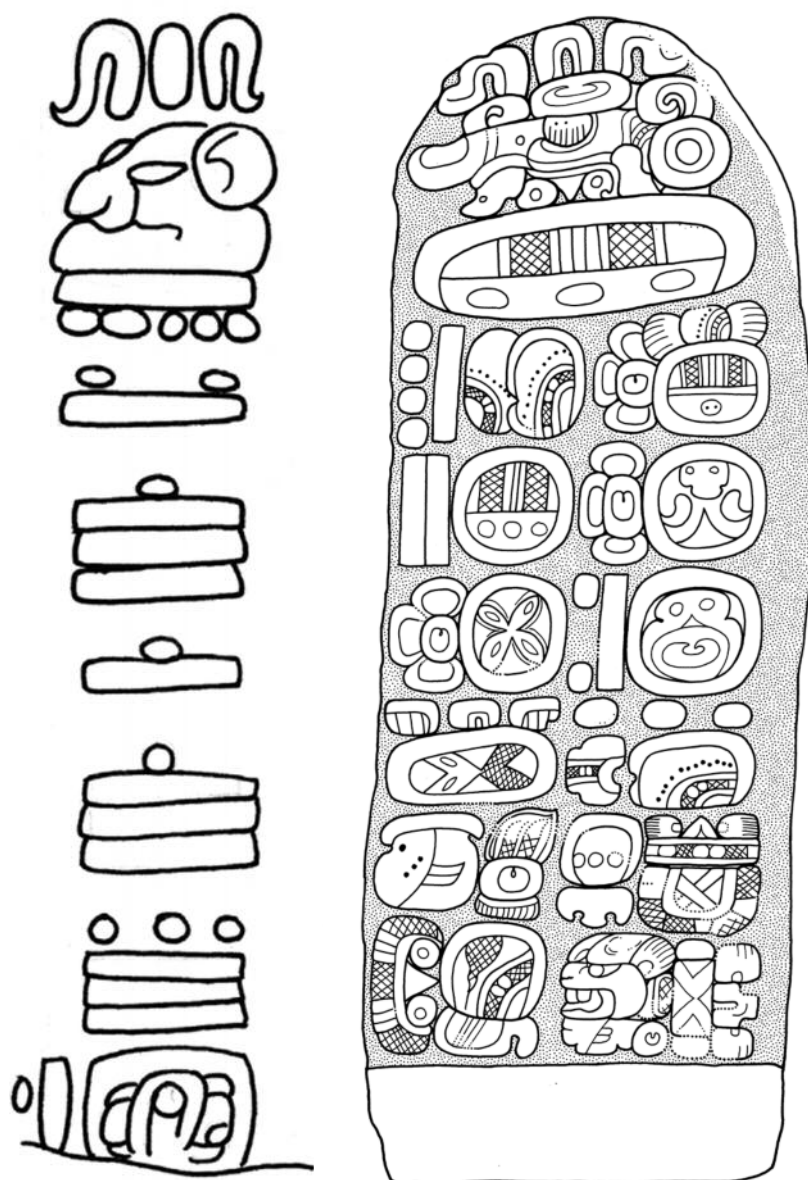
zaujímavé vyobrazenie, tentoraz v podobe deviatich symbolov, ktoré Aldana popisuje ako možných Pánov noci. Prichádza teda s hypotézou, že patróni by mohli znázorňovať astronomické konštelácie, viditeľné v danom období a cyklus *haab* už toto obdobie priamo pomenúva. Poukazuje tiež na to, že v rovnakom období, ako sa do textov dostáva samostatný zápis cyklu *haab* (a úvodný glyf prestáva plniť túto funkciu) sa profiluje aj glyf G ako súčasť doplnkovej série (Aldana 2007: 71-72).

Patróni a ich zvláštnosti

Isté zvláštnosti v použití patrónov popisuje L. L. Crumley. Vo svojej práci sa zamerala špeciálne na tento glyf a zmieňuje sa tu aj o tom, že si všimla istý všeobecný nezáujem o túto tému medzi odborníkmi. Crumley vo svojej štúdií analyzuje ISIG na stélach z Copánu. Zamerala sa najmä na tie, ktoré obsahujú neobvyklé úvodné glyfy. Stéla 15 má ISIG z každej zo 4 strán, pričom iba 1 z nich je funkčný na základe kalendáru. Práve ten obsahuje patróna v hlavovom variante, zvyšné tri majú patrónov v podobe znaku. Crumley predpokladá, že patrón v hlavovom variante mal poukazovať na dôležitosť práve tohto úvodného glyfu. Táto hypotéza sa však nepotvrdila na stéle 7, kde sú tri úvodné glyfy, no všetky majú hlavový variant (Crumley 1987: 440-445). Napriek tomu sú stély z Copánu určite veľmi dobrým námetom na ďalšie skúmanie. Obsahujú veľké množstvo úvodných glyfov a nachádzame tu dôkaz, že nie všetky z nich slúžili ako úvod k Iniciačnej sérii.

V rámci zvláštností je vhodné poznamenať tiež pravdepodobnú existenciu úvodného glyfu bez elementu patróna. Ide o glyfy známe z Drážďanského kódexu na str. 62 a 63. (Obrázok 7) Nachádzajú sa tu priamo pred dlhým počtom¹¹. Svojim umiestnením by mohli uvádzať nasledujúci kalendárny údaj, samé o sebe tieto

11 Drážďanský kódex je jediný zo zachovaných kódexov, v ktorom nachádzame dlhý počet, ako už bolo spomenuté v časti Mayské kalendáre.

Obrázok 8. Ranné formy Iniciačného glyfu na a) stéle C, Tres Zapotes (Autor Gerardo Aldana), b) stéle 22, Uaxactún (Autor Alexander Safronov).

glyfy, ale neobsahujú ani patróna, ani číslo. Skladajú sa z dvoch častí, vrchný znak má istú podobu trojitého znaku. Tento znak by mohol byť identifikovaný ako prvok T124, teda slabika *tzi* alebo logogram TZIK (T124). Jedná sa o fixný, obvykle nemeniaci sa prvok úvodného glyfu, ktorý máva jasný tvar aj umiestnenie. Nachádzame ho ako súčasť úvodného glyfu už od jeho najra-

nejších foriem¹². (Obrázok 8) Spodný znak bude pravdepodobne slabika.

Ak by sa preukázalo, že tieto glyfy môžeme považovať za úvodné glyfy Iniciačnej série, išlo by o vôbec posledné písomné zaznamenanie tohto glyfu. Tiež by sme z ich významu a obsahu mohli zistiť prerod funkcie úvodného glyfu. Rozbor by mohol siahať od epi-olméckych verzií, v ktorých obsahovali kalendárny záznam mesiaca *haab*, až po poklasický zápis obsahujúci strohú glyfickú verziu pravdepodobne bez inej než úvodnej funkcie.

Záver

Úvodný glyf Iniciačnej série je súčasťou mnohých nápisov. Je to často sa vyskytujúci glyf, ktorý napriek frekvencii svojho výskytu nebýva obvyklou témou štúdií či výskumov. Medzi najvýznamnejších autorov, ktorý prispeli k doterajšiemu pochopeniu tohto glyfu, jednoznačne patria mená ako Beyer a Thompson¹³. Nadväznosť na cyklus *haab* a zatriedenie tzv. patrónov k jednotlivým mesiacom na základe Thompsonovej práce sa aktívne používa v epigrafických prácach dodnes.

Úvodný glyf je zaujímavý hneď samotným pôvodom. Je to jeden z prvkov, prebratých z epi-olméckych kultúr. Nachádzame ho v isthmickom písme, v predklasických mayských nápisoch¹⁴. Glyf zastupoval zápis prebiehajúceho mesiaca cyklu *haab*. Bol to jeho jediný význam? Čo znamenal trojitý znak umiestnený nad pravdepodobným názvom mesiaca? Aký bol jeho spôsob čítania?

Najvýznamnejšie otázky samozrejme vyvstávajú zo samotného centrálného znaku tohto glyfu – patróna. Zobrazuje sa aj ako znak, aj ako hlavový či plnofigurálny variant. Dá sa tento znak prečítať? Má aj fonetickú hodnotu? Môžeme ho plno zahrnúť do epigrafickej analýzy glyfu? Bol v pôvodnej forme glyf patróna menom daného mesiaca? Sme schopný rekonštrukcie týchto prípadných mien?

12 Úvodný glyf vo svojej pôvodnej epi-olméckej podobe pozostával z odlišných častí, ako v prípade mayského písma z klasického obdobia. Vo vrchnej časti sa vo všetkých zmienených prípadoch nachádza istá forma trojitého znaku, ktorý môžeme považovať za predchodcu mayského logogramu TZIK, z ktorého sa neskôr vyvinula slabika *tzi*.

13 ISIG vo svojich prácach zmieňuje viacero významných autorov, ako ďalší by mohol byť spomenutý napr. Bowditch (1910) s jeho základnou epigrafickou analýzou jednotlivých častí glyfu a pokusu o kategorizáciu, či Morley (1975).

14 Pre viac informácií pozri: Davletshin 2002.

Samotný symbol patróna je aj v dnešných dňoch veľkou neznámou. Nad jeho presnou funkciou visia mnohé otázky. Predpokladám preto, že ďalšie skúmanie tohto znaku by prinieslo zaujímavé zistenia, ktoré by pomohli mimo iné zrevidovať doterajšiu kategorizáciu, ktorá je zastaralá (založená na veľmi nízkom počte príkladov) a pri niektorých mesiacoch nejednoznačná. Výsledkom by mohlo byť odhalenie možných príčin dvojakých znakov pre jeden mesiac – išlo o časové odchýlky, teda zmeny vo vyobrazovaní na základe iného časového obdobia? Mohli jednotlivé varianty naznačovať iné použitie patrónov v jednotlivých lokalitách? Mohli byť patróni ovplyvnení agrikultúrnymi zvyklosťami danej lokality? V tomto kontexte je tiež vyvstávajúcou otázkou, či použitie patrónov nemohlo byť praktickou záležitosťou, spôsobom zápisu zvyklostí, alebo odporúčaní na dané obdobie. Niečo ako zapísaná pra-

nostika pre daný mesiac. Otázkou je tiež, či sa význam patróna v priebehu dejín menil, ako naznačujú jeho prvotné vyobrazenia. Z výsostne kalendárneho zápisu, sa mohol stávať doplnujúci údaj, ktorý napokon úplne vymizol a zostal v podobe úvodného glyfu, ako ho môžeme vidieť v Drážďanskom kódexe. Mal patrón súvislosť s astronomickými konšteláciami, ako naznačujú úvodné glyfy z oltára 12 z Takalik Abaj? Bol napojený aj na ďalšie cykly Iniciačnej série, alebo zobrazoval iba prebiehajúci mesiac?

Ako vidieť, otázok, vyplývajúcich z tohto jediného glyfu je množstvo. Cieľom ďalších výskumov by malo byť zodpovedanie čo najväčšieho počtu z nich.

POĎAKOVANIE:

Táto štúdia vyšla s podporou grantov VEGA 1/0858/17 a APVV-17-0648.

BIBLIOGRAFIA

- Aldana, Gerardo. 2007. Glyph G and the Yohualteuctin. Recovering the Mesoamerican Practice of Time Keeping and Nightly Astrology. *Archaeoastronomy* 21: 59-75.
- Beyer, Hermann. 1931. "Mayan Hieroglyphs: The Variable Element of the Introducing Glyphs as Month Indicator". *Anthropos* 2: 99-108.
- Bowditch, Charles. 1910. *The Numeration, Calendar Systems and Astronomical Knowledge of the Mayas*. Cambridge: The University Press.
- Coe, Michael – Houston, Stephen – Miller, Mary – Taube, Karl. 2015. "The Fourth Maya Codex". In Golden, Charles – Houston, Stephen – Skidmore, Joel (eds). *Maya Archaeology* 3. San Francisco: Precolumbia Mesoweb Press, 116 – 167.
- Crumley, Laura Lee. 1987. "ISIG Repetition on Some Early Copan Stelae". *Anthropological Linguistics*, 439-451.
- Davletshin, Albert. 2002. *Rethinking the acrophonic principle in the Maya Script*. Available at: https://www.academia.edu/8691769/Rethinking_the_acrophonic_principle_in_the_Maya_Script.
- Grube, Nikolai. 1987. "Notes on the Reading of Affix T142". *Research Reports on Ancient Maya Writing* 4. Washington: Center for Maya Research.
- Grube, Nikolai. 2018. "The Forms of Glyph X of the Lunar Series". *Research Note* 9. Available on <https://mayawoerterbuch.de/the-forms-of-glyph-x-of-the-lunar-series/>.
- Helmke, Christophe – Hoggarth, Julie – Awe, Jaime. 2018. *A Reading of the Komkom Vase Discovered at Baking Pot, Belize*. San Francisco: Precolumbia Mesoweb Press.
- Kettunen, Harri – Helmke, Christophe. 2020. *Introduction to Maya Hieroglyphs*. Wayeb.
- Kostičová, Zuzana-Marie. 2018. *Náboženství Mayů*. Praha: Karolinum.
- Linden, John. 1986. "Glyph X of the Maya Lunar Series: An Eighteen-Month Lunar Synodic Calendar". *American Antiquity* 51(1): 122-136.
- Love, Bruce. 2017. "Authenticity of the Grolier Codex Remains in Doubt". *Mexicon* 39(4): 88-95.
- Montgomery, John. 2002. *How to Read Maya Hieroglyphs*. New York: Hippocrene Books.
- Mora-Marín, David. 2003. "The origin of Mayan syllabograms and orthographic conventions". *Written Language & Literacy* 6(2): 193-238.
- Morley, Sylvanus. 1975. *An Introduction to the Study of the Maya Hieroglyphs*. New York: Dover Publications.
- Rice, Prudence. 2007. *Maya Calendar Origins: Monuments, Mythistory, and the Materialization of Time*. Austin: University of Texas Press.
- Stuart, David. 2010a. "The 'Era' Date on Coba, Stela 5". *Maya Decipherment Blog*. Dostupné na: <https://mayadecipherment.com/2010/04/23/the-era-date-on-coba-stela-5/>.
- Stuart, David. 2010b. "Notes on Accession Dates in the Inscriptions of Coba". *Mesoweb*. Dostupné na: <http://www.mesoweb.com/stuart/notes/Coba.pdf>.
- Thompson, John Eric S. 1950. *Maya Hieroglyphic Writing: Introduction*. Washington: Carnegie Institution.
- Villacorta, Antonio – Villacorta, Carlos. 1933. *Códices Mayas*. Tipografía Nacional.